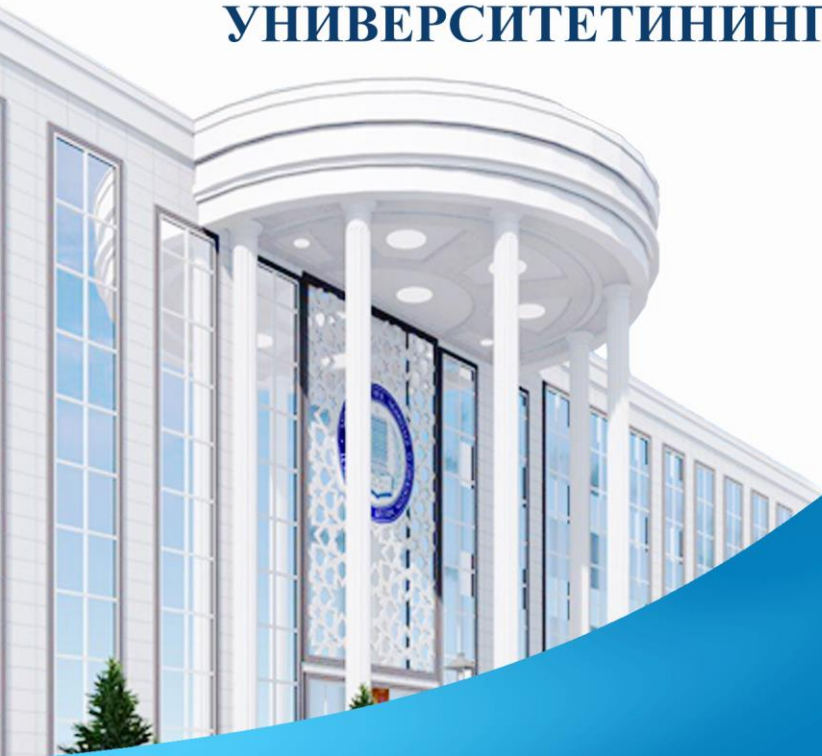

ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASI
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
МИРЗО УЛУҒБЕК НОМИДАГИ ЎЗБЕКИСТОН МИЛЛИЙ
УНИВЕРСИТЕТИНИНГ ЖИЗЗАХ ФИЛИАЛИ

ФИЛОЛОГИЯ ВА ТИЛЛАРНИ ЎҚИТИШ
МЕТОДИКАСИНИНГ ДОЛЗАРБ
МУАММОЛАРИ ВА ИСТИҚБОЛЛАРИ
Республика миқёсидаги илмий-амалий
конференция материаллари тўплами

2021 йил 21-22 май

ЖИЗЗАХ 2021

ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

**МИРЗО УЛУҒБЕК НОМИДАГИ ЎЗБЕКИСТОН
МИЛЛИЙ УНИВЕРСИТЕТИНИНГ
ЖИЗЗАХ ФИЛИАЛИ**

**ФИЛОЛОГИЯ ВА ТИЛЛАРНИ ЎҚИТИШ
МЕТОДИКАСИНИНГ ДОЛЗАРЪ МУАММОЛАРИ
ВА ИСТИҚБОЛЛАРИ**

*Республика миқёсидаги илмий-амалий конференция
материаллари тўплами
(2021 йил 21 – 22 май)*

ЖИЗЗАХ-2021

INGLIZ TILINING MAVJUD KORPUSLARI VA ULARNING ICHKI IMKONIYATLARI TAHLILI

BuxDU Xorijiy tillar fakulteti

2-bosqich talabalari :

Bebutova D. Bebutova F

Ilmiy rahbar:PhD Ataboyev N.B.

Annotatsiya: Ushbu maqolada ingliz tilodagi mavjud korpuslar, ularning qachondan kirib kela boshlagani, qanday shaklda yig'ilishi, uning afzalliklari, o'ziga xosligi va jadal rivojlanib kelayotganligi haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: Til korpusi, matnlarning elektron shakli, umumiy korpuslar, maxsus belgilar va teglash.

Til Korpus va u bilan bog'liq bo'lgan fan ya'ni korpus lingvistikasi 20-asr oxiri 21-asr boshlarida tilshunoslik va til o'qitish metodikasiga shiddat bilan kirib kelgan yangi yo'nalishdir. Til korpusini yaratish hamda korpus lingvistikasini rivojlantirish tilshunoslik, til o'qitish metodikasi sohalaridagi dolzarb masalardan biri hisoblanadi. Garchand barcha mutaxassislar tamonidan korpus lingvistikasi tilshunoslikning alohida zamonaviy yo'nalishi ekanligi hali to'la tan olinmagan bo'lsada, mazkur sohaning o'rnini va ahamiyati kundan kunga ortib bormoqda. [1.117-118 b]

Korpusni shakllantirish va yaratish o'tgan asrning 60-yillarida Amerika Qo'shma Shtatlari bilan bog'liq.

Korpus katta hajmli va tizimga solingan matnlar to'plamidan iborat til manbasi hisoblanadi. Korpusga asoslangan tadqiqotlar uchun miqdoriy texnika juda muhimdir. Korpus tilshunosligida ular ma'lum bir bo'limida statistik tahlillarni amalga oshirish, qarashlarni, tildagi hodisa yoki nazariy qoidalarni tekshirish uchun foydalaniladi. Korpus bir til yoki bir necha tildagi matnli ma'lumotlardan iborat bo'lishi mumkin. Korpus deganda odatda, matnli korpus tushunchasi anglaniladi, ammo hozirgi kunda korpuslar faqatgina matnlardan iborat bo'lmay qoldi. Shuning uchun korpus so'zi o'rniga matnli korpus tushunchasini ishlatamiz.

Fikrimizcha, korpus tushunchasiga eng to'liq izoh V.P.Zaxarov tamonidan berilgan. Olimlarning ta'kidlashicha, korpus elektron shakldagi katta hajmdagi tizimlashtirilgan teglar maxsus elektron belgilar qo'yilgan, filologik jihatdan keng qamrovli va muayyan lingvistik masalarni ham etishga mo'ljallangan til ma'lumotlari majmuasidir

Korpus- tilshunoslikka oid turli tadqiqotlarni samarali amalga oshirish uchun zarur hisoblanadi. Umuman olganda Korpusga beriladigan har bir ta'rifda quyidagilar e'tirof etiladi:

1. Ko'plab matnlar elektron shaklda bajarilishi kerak (kompyuterda yoki diskda)
2. Lingvistika tahlilni amalga oshirish maqsadida til materiallariga maxsus belgilar qo'yilishi lozim.
3. Bajarilgan tahlil natijasida to'plangan til materiallarini turli tamoyillar asosida taqsimlash imkoni mavjud bo'lishi kerak masalan (janr, matn yaratilgan sana, mavzu va hokazo).

Korpusni hosil qilishning asosiy tamoyillaridan biri tahrir qilinmagan matnlarni to'plashdir ya'ni: til nutqida (yozma yoki og'zaki nutqda) qay tarzda namoyon bo'lgan bo'lsa, xuddi shu tarzda Korpusga kiritish lozim. Shu bilan birga korpusda jumalarni to'g'ri tuzish uchun tilda mavjud bo'lgan namunalar emas, balki ko'plab til variantlari hatto adabiy tilga kirmaydigan ko'rinishlari ham joy olishi mumkin . Korpusni yaratishda qo'yiladigan yana bir talab matn va uning komponentlariga maxsus belgilarning qo'yilishidir, ya'ni matn razmetkasini bajarish - teglar qo'yish. Bu belgilar muayyan axborot obyektlarini ajratib ko'rsatish maqsadida kiritiladi. Hamda tashqi, ekstralingivistik, strukturaviy va lingvistik o'ziga xoslikni anglatadi. Metarazmetka esa muallif va umuman matn haqidagi ma'lumotlardan tashkil topadi. Teglarining sof lingvistik turlari mavjud. Masalan marfalogik teglash eng ko'p tarqalgan belgilash turlaridan biri hisoblanadi.

Kompyuter yordamida yaratilgan korpuslarning asosiy davrlari:

1. 1960-yil Braun korpusi (AQSh) 1 mln so'zni qamrab oladi.
2. 1970-yil, LOB korpusi (Buyuk Britaniya, Norvegiya) 1mln so'zni qamrab oladi.
3. 1980-yil Rus tilining mashinalashgan fondi (Машинный Фонд русского языка)
4. Rus tilining Uppsal korpusi (shvetsiya), 1mln so'zni qamrab oladi.
5. 1990-yil, Britaniya milliy korpusi (British national corpus), milliy korpuslari (venger, italian, xorvat, chex, yapon millatlari tillari) -100mln so'zni qamrab oladi.
6. Ingliz tili majmui (The bank of English), Birmingham (Collins cobuild) - 60mln so'zdan iborat.
7. 2000-yil, Amerika milliy korpusi(American national corpus),-100mln so'zni qamrab oladi.
8. Amerikacha ingliz tilining zamonaviy korpusni(Corpus of Contemporary American English), - 400 mln so'zni qamrab oladi.

9. Rus tilining milliy korpusi (Национальный корпус русского языка) - 140 mln soʻzni qamrab oladi.

10. Gigaword corpora: ingliz, arab, xitoy tillarini qamrab olgan boʻlib, - 2 milliard soʻzni qamrab oladi.

11. Oxford English Corpus, mazkur korpus ham -2 milliard soʻzdan tashkil topgan. [2.3-b].

Boshqa hududiy korpuslar:

1. ICE- New Zealand- 1 mln soʻzdan iborat.

2. ICE- Singapore - 1 mln soʻzdan iborat.

3. ICE- Philippines- 1 mln soʻzdan iborat.

4. ICE-GB-(Great Britain)- 1 mln soʻzdan iborat va boshqalar.

Bugungi kunda har bir rivojlangan til oʻz korpusini yaratish ustida ish olib bormoqda eng mashhur va koʻzga koʻringan korpuslarni yuqorida sanab oʻtdik. Kompyuter texnologiyasining tez suʻratdagi rivoji bundanda katta hajmdagi korpuslarni ilm ahliga taqdim etadi. [3.4-6 b].

Korpusni tabiiy ravishda ham yozma ham ogʻzaki tilda mavjud boʻlgan matnlarning tizimli toʻplami deb taʼriflash mumkin. Garchi korpus har qanday tizimli matn toʻplamiga murajaat qilishi mumkin boʻlsada, bugungi kunda u keng qoʻllaniladi va koʻpincha faqat komponentlashtirilgan matnli tizim toʻplamlariga murojaat qilish uchun ishlatiladi. Korpus tilshunosligi bu tabiiy ravishda paydo boʻlgan tilni kompyuterlashtirilgan korpuslar asosida tahlil qilishdir.

Til Korpusini yaratishda ularning manbaasi sifatida raqamlangan, mualliflari esa raqamlanmagan matnlardan foydalaniladi . Albatta bu matnlar uchun birinchi manba allaqachon raqamlanib boʻlingan internet olamidir. Chunki aynan internet korpus uchun titan matnlar majmuidir. Birinchi navbatda shuni unutmaslik kerakki bular albatta web sahifada va boshqa internet kanallarda: elektron pochta, ICQ va boshqa messengerlardagi muloqotlar va boshqalarida aylanib yuradigan katta hajmdagi materiallardir. Agar tuzilayotgan korpuslar mavzusi va maqsadi qamrab ola olsa, elektron shakldagi boshqa manbalardan ham foydalanish mumkin.

Yana bir nozik masala - bu fayllarni kodlashdir . Amallar, jumladan, kompyuterda bajariladigan ishlar ingliz tilida ishlash uchun qulay. Har qanday matnli fayl yagona kod bilan saqlanadi, shunga mos ravishda, agar korpus analiz dasturi yagona kodni hisobga olsa, biz ishlatmoqchi boʻlgan belgilar jamlanmasini oʻqimasligi mumkin. Bunday muammo faqat ingliz tilidagina matnlardan yoʻq, ular normal holda oʻqiladi, kodlanadi va analiz qilinadi.[4.21-b]

Xulosa: Korpus tilshunosligi – ingliz tilida tilshunoslik uchun yaratilgan kompyuterlashtirilgan maʼlumotlar baʼzalari, shuningdek korpusga asoslangan tadqiqotlar sifatidaligida ham tan olingan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Adilova. S . Sabirova. E . Korpus lingvistikasi va til tarixi//. Pedagogika ilmiy nazariy va metodik jurnal – Toshkent–2018. 117-118 b.
- 2.Захаров В.П. Корпусная лингвистика, СПб: Санкт-петербургский.ГУ, 2005,3-b
3. N.Nesselhauf - Corpus linguistics . Germany- 2005. 4-6 b.
4. Nurullayeva.O.N.'O'zbek tilining milliy Korpusini yaratish tamoyillari''. Toshkent- 2018. 21-b.

METAFORA TUSHUNCHASINING ILMIIY-NAZARIY ASOSLARI

*N .X.Boboqulova, Termiz
Davlat Universiteti magistranti
boboqulovanilufar237@gmail.com*

Annotatsiya. Barchamizga ma'lumki, muloqot jarayonida uni maqsadga muvofiq tarzda boyitish, ta'sirchanligini oshirish axborotni tinglovchiga yanada tez va aniqroq yetkizib berishni ta'minlovchi omillardan biri ma'no ko'chirish usullari hisoblanadi. Bugungi maqolamiz anashunday usullardan biri hisoblangan metafra tushunchasi, uning muloqot jarayonidagi vazifasi, o'rni va nazariy asoslarini tadbiq etishga bag'ishlanadi.

Kalit so'zlar: metafra, istiora, o'xshatish, ma'no ko'chirish, leksikologiya.

Tilimizda eng muhim aloqa elementi hisoblangan so'zlarni o'rganuvchi eng katta mustaqil bo'lim bu leksikologiya hisoblanadi. Leksikologiya so'zi yunoncha so'zdan olingan bo'lib, leksika-so'z, lug'at, logos- ta'limot degan ma'nolarni anglatadi. Leksikologiyada lug'atshunoslik, so'zlar va ularning lug'aviy ma'nolari, ma'no ko'chirish usullari o'rganiladi. Leksika atamasini biz leksikologiya so'ziga sinonim sifatida ishlatishimiz mumkin. Har qanday tildagi so'zlarning ikki xil ma'nolari bo'lib, biri ularning atash, ya'ni leksik ma'nosi bo'lsa, ikkinchisi ularning grammatik ma'nosi hisoblanadi. Masalan, *olma* so'zini oladigan bo'lsak, yashil, qizil, sariq ranglardagi mevaning bir turi ekanligini ifodalovchi ma'nosi uning leksik ma'nosini ifodalaydi, bu leksema, "ot", "bosh kelishik", "birlik" ma'nolariga va bu ma'nolarni ifodalovchi shakillarga ega bo'lishi bilan morfologik birlikka aylanadi.⁸¹ Morfologik birlik sifatida so'zning leksik emas, balki grammatik ma'nosi o'rganiladi. So'zlarning grammatik ma'nolarini o'rganuvchi

⁸¹ Nurmonov A., Iskandarova Sh. Umumiy tilshunoslik. –Andijon,2007,80-bet.

МУНДАРИЖА

	СЎЗ БОШИ	3
	1-ШЎЪБА. ТИЛШУНОСЛИК, АДАБИЁТШУНОСЛИК ВА ТАРЖИМАШУНОСЛИКНИНГ ДОЛЗАРЪ МАСАЛАЛАРИ	
1	ЖАЛОЛОВ Ж. Шахс ҳаётини, таълимий, илмий фаолиятида тил/нутқ.....	5
2	DJUMABAЕVA J. Some issues of comparative analysis of proverbs with number components in Uzbek and English.....	9
3	НУРМАНОВ А.Т. О действующим учебниках по русскому языку для школ с узбекским и другими языками обучения.....	13
4	ҚАРШИБАЕВА У. Француз романтизмнинг шакилланишига Виктор Гюго ижодининг таъсири.....	23
5	МИРОНОВА Г.С. Пьесы-сказки Е. Л. Шварца «Тень» и «Дракон» как антиутопии.....	27
6	АЛЕКСАХИНА А.С. Анализ используемых способов перевода сокращений в текстах военно-публицистического стиля речи с русского на английский язык.....	33
7	ЕФИМОВА С. Ю. Функционирование фразеологических единиц в языке средств массовой информации как культурологическое явление.....	39
8	ЗЮЗЮКИНА А.А. Критическая проза поэта («Книги отражений» И.Ф.Анненского)	42
9	КОРАБЛЕВА Е.А. К вопросу о синтаксических особенностях современной английской художественной литературы.....	45
10	БРОНЗОВА Л.И. Антилогизм и языковые формы его выражения в английском языке.....	48
11	АТАБАЕВА Н.С. Туркий тилларни даврлаштириш масалалари.....	51
12	ДЖАЛИЛОВА З. Ж.Китс ва Э.Бронте шеърларида шахс сифатларини ифодаловчи фитонимларнинг ўзбекча таржимада берилиши.....	54
13	ERGASHEV A., BOLIQULOV O‘. Obrazlilik. Ramziy obrazlarning ilmiy-nazariy asoslari.....	57
14	ESHMURADOV X., ABDUMALIKOVA V.L. O‘zbek va fors tillarida unlilar tasnifi va ifodalanishi.....	61
15	ЭШОНКУЛОВА Н. Немис тилида айрим инглизча ўзлашма сўзларнинг қўлланилиш хусусиятлари.....	64
16	ХАДЖИМИТОВА Д. Деревни в творчестве И.А.Бунина.....	68
17	ҲАЙИТОВ Ҳ. Фолчи ёки ромчи – кулги асарлардаги ҳажвий қиёфалардан бири.....	72
18	ҲИММАТОВА Г. Қўчқор Норқобил насрида инсон руҳияти тасвири.....	76

19	ISLOMOV D. Moziydan taralgan ziyo.....	79
20	KARIMOVA F. O'rta Osiyo xalqlarida olovga ishonch ifodasi.....	82
21	КАХХОРОВА Г. Инглиз адиблари асарларининг аслият ва таржимасида сўроқ юкламасининг ифодаси.....	84
22	КЕЖАЕВ А. Рус адабиётида ориенталистика.....	88
23	KODIROVA G. Didactic literature in uzbek and english languages.....	93
24	МАМАТҚУЛОВ J.S., ҚОРАВОШЕВ I.K. The Role of Translation in Communicative Approach	97
25	НАИМОВА А.М. Ўзбек адабий насрида тарихий инверсиянинг тутган ўрни.....	101
26	NAZAROVA G. Grammatical difficulties in the translation of words from english into uzbek.....	105
27	NOSIRBEKOVA A. Audiovisual translation theory in teaching and learning on educational purpose.....	108
28	NOSIRBEKOVA A. Gender studies in translation.....	111
29	QODIROVA D. Maqol va matallarning o'zbek tiliga tarjima qilish muammolari.....	114
30	QORAVOEVA SH. Theoretical basis of phonetics and phology as branches of linguistics	118
31	ҚОСИМОВА Г. Ихара Сайкаку новелларининг бадияти: “букэмоно” – “самурайлар тўғрисида китоблар” мисолида.....	122
32	QOSIMOVA SH.SH., МАТЯКУБОВ J.I. Semantic analysis of zoonomic phraseological units in Uzbek and English languages.....	127
33	РАҲМОНОВА З. Профессор Баҳодир Саримсоқов илмий кашфиётларининг ўзига хослиги.....	130
34	RASULOVA M. Semantics and linguistic statistics of proverbs of the thematic group "man and his character" in English and Uzbek.....	135
35	RAKHMONOVA A. Badiiy personajlarning ichki hissiyotlarini namoyon etishda o'xshatishning o'рни (ingliz va o'zbek tillari misollarida).....	138
36	SAFAROV SH., NORQULOV S. Category of modality in the English language.....	141
37	SHOIMOV SH., MUSABEKOVA S. Kontekstda lexis rivojlanishining muhimligi.....	146
38	СИНДОРОВ Л. “Ҳибатул ҳақойиқ” достонидаги шахс ва шахс фаолияти билан боғлиқ семантик майдон.....	149
39	СУЯРОВА А. О многогранной культурной, художественной и публицистической деятельности Ш.Рашидова.....	156
40	TOSHTEMIROVA A.S. Literary translation and its features.....	160
41	ТУРСУНБОЕВА М. Таржима тамойиллари тараққиёти тавсифи...	163
42	УМАРОВА М. Драматургияда ижодий индивидуаллик ва унинг бадий инъикоси (Б.Шоу ва Фитрат драмалари мисолида).....	165
43	УСМАНОВА М. Навоий асарларидаги ўсимлик оламига мансуб умумтуркий сўзларнинг умумий таҳлили.....	170

44	<i>XUDOYQULOV B.</i> Italyan tilida fe'lli iboralar va ularning semantik tahliliga doir.....	172
45	<i>XUDOYQULOV B.</i> Italyan tilidagi ayrim maqollarning semantik tahliliga doir.....	176
46	<i>ЯХШИЕВА З.</i> Инглиз ва ўзбек тилларидаги лексиканинг трансформацияланиш турлари.....	179
47	<i>ЕСКАРАЕВА Г.</i> В.А.Жуковский ҳамда Ф.Шиллер ўртасидаги алоқалар тўғрисида.....	183
48	<i>YULCHIYEVA D., RASULOVA M.</i> Comparative analysis of aphorisms in the English and Uzbek languages.....	188
49	<i>YUSUPOV O.</i> Probleme beim übersetzen von text in eine maschine und beim herunterladen von wörterbüchern in computersprache.....	192
50	<i>РАХМОНОВА М.</i> Мифопоэтика прозы тимура пулатова.....	197

2-ШЎБА. ФИОЛОГИЯ ЙЎНАЛИШИДА ЗАМОНАВИЙ

ТАДҚИҚОТЛАР

51	<i>ABDUVAHABOVA M.</i> Distnguishing such phenomena as discourse and text.....	201
52	<i>АБДУНАЗАРОВ Ў.</i> Носир Фозилов эссе-хотираларининг бадиий хусусиятлари.....	204
53	<i>ДАНИЛОВА И.С., ДАНИЛОВА Ю.С.</i> Актуальные вопросы когнитивного анализа единиц языка в современных филологических исследованиях.....	209
54	<i>ABIRQULOV A.</i> Kognitiv lingvistikada so'zning shakl va mazmun birligi haqidagi qadimgi qarashlar.....	215
55	<i>AVLAKULOVA O., QODIROVA O.</i> Ingliz badiiy diskursida turg'un so'z birikmalari va ularning tarjimada berilishi.....	221
56	<i>AKHMADALIEVA S.M.</i> What is an idiomatic expression?.....	225
57	<i>АТАБАЕВА Г.Ф.</i> Эпик наср аъъаналари ва янгича услубий изланишлар.....	228
58	<i>БАХРИДДИНОВА Д.</i> Евфемизмнинг концептуал хусусиятлари....	231
59	<i>VEBUTOVA D., VEBUTOVA F., АТАБОУЕВ N.B.</i> Ingliz tilining mavjud korpuslari va ularning ichki imkoniyatlari tahlili.....	234
60	<i>ВОВОҚУЛОВА N.X.</i> Metafora tushunchasining ilmiy-nazariy asoslari.....	237
61	<i>ЭРДАНОВА З.А., ДИЯРОВА А.А.</i> Замонавий лингвистикада инсон ва унинг фаолиятида акс этилиши.....	239
62	<i>ЭШАНКУЛОВ Х.</i> Классификация лексики русского языка.....	243
63	<i>ХАМИДОВА М.</i> Деопозитонимлар ва уларнинг таснифланиш асослари.....	250
64	<i>JABBAROVA A.</i> Emotional-evaluative phraseological units expressing talkativeness.....	254
65	<i>JALILOV O.</i> Neologizmlarning semantik tahlili.....	258